

этического развития межличностных и межгосударственных отношений.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Абрамов С. С. Неявная субъективность : Опыт философского исследования / С. С. Абрамов. — Томск : ТГУ, 1991. — 206 с.
2. Тойнби А. Дж. Постижение истории / А. Дж. Тойнби. — М. : Прогресс, 1991. — 431 с.
3. Тоффлер Э. Метаморфозы власти / Э. Тоффлер. — СПб.: Эксмо, 2002. — 207 с.
4. Ярошевский Т. М. Личность и общество ; [пер. с польс. М. Тадеуш] / Т. М. Ярошевский. — М. : Прогресс, 1973. — 543 с.

Іванов Є. В. – доцент Одеської національної академії харчових технологій.

УДК: 165:316

ОБЪЕКТ И ПРЕДМЕТ СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Стаття присвячена дослідженню предмета та об'єкта соціального управління. Велику увагу приділено порівнянню різних точок зору на дане питання, які існують в сучасній філософській літературі.

Ключові слова: предмет, об'єкт, соціальне управління, суспільство.

ОБЪЕКТ И ПРЕДМЕТ СОЦИАЛЬНОГО УПРАВЛЕНИЯ

Статья посвящена исследованию предмета и объекта социального управления. Большое внимание уделено сравнению разных точек зрения на данный вопрос, которые существуют в современной философской литературе.

Ключевые слова: предмет, объект, социальное управление, общество.

SUBJECT AND OBJECT OF SOCIAL ADMINISTRATION

The paper is devoted to study the subject and object of social administration. Main attention is paid to the comparison of different points of view on this issue, which exist in the contemporary philosophical literature.

Keywords: object, subject, social control, society.

На початку ХХІ ст. соціальні проблеми, в тій чи іншій мірі пов'язані з управлінням, значно загострилися. Практично в усіх сферах суспільного життя, в більшості країн світу ми спостерігаємо ескалацію суспільних конфліктів, конфронтацію різних соціальних груп і невдоволення тими, хто повинен вирішувати соціальні проблеми, керувати суспільством – політиками, державними діячами, високопосадовцями. Сподівання на те, що успіхи менеджменту перетворить цю науку на панацею від усіх бід нашої епохи, не виправдались. Натомість більшість сучасних керівників різного рівня зосереджуються на вирішенні сьогоденних задач, оминаючи глибоке теоретичне осмислення передумов, які їх викликають. І власне серед суспільствознавців теж немає єдності щодо того, на яких проблемах повинна фокусуватись філософія соціального управління, що є її предметом, об'єктом і де пролягає демаркаційна лінія, яка відділяє її від інших наук, пов'язаних з управлінням, – менеджментом, теорією управління, кібернетикою і т. д. Висловлюються навіть думки про те, що філософія увійшла у період гострої кризи і повинна відсторонитись від осмислення нагальних соціальних проблем, поступившись місцем іншим наукам, скажімо, політології та економіці.

Однак, соціальна філософія завжди була на передньому краї наукових та філософських змагань, звертаючись до нагальних проблем людства, тому, на думку автора, вона і зараз не може бути осторонь осмислення проблем соціального управління, але необхідне уточнення, систематизація та розвиток методологічної бази даного напрямку філософії.

Перед усім спробуємо розібратись з об'єктом соціального управління. Об'єкт дослідження у філософії – це явище або група явищ, що існують поза свідомістю дослідника та незалежно від неї, це та частина наукового знання, з якою дослідник має справу. П. В. Алексеев досить вдало визначив об'єкт соціальної філософії як культуру, під якою він розуміє складноорганізовану систему

(надбіологічні програми; програми поведінки та діяльності, спілкування; програми соціального життя, направлені на майбутнє). В цій системі існують структурні зв'язки та відносини, які забезпечують її цілісність. Вони проявляються в адаптивному механізмі, що дозволяє людству виживати та пристосовуватись до змін умов середовища [1].

Д. Є. Швець подає досить емне і коротке визначення, в якому знаходять своє місце і сутність соціального управління, і об'єкт і предмет: «Соціальне управління в самому загальному розумінні – це управління, здійснюване у людському суспільстві, людьми стосовно людей. І суб'єкт, і об'єкт управління представлені тут людиною» [2, с. 94]. В цілому таке розуміння основних категорій соціального управління притаманне більшості дослідників цього феномену, однак ми вважаємо, що для його подальшого осмислення в рамках соціальної філософії необхідне уточнення термінології (в першу чергу визначення об'єкту і предмету) і розмежування управління в цілому і соціального управління, як його окремого виду.

Ключ до вирішення цієї методологічної проблеми полягає у синтезі і осмисленні трьох понять: «предмет», «соціальне» і «управління». Управління будь-яким сучасним суспільством, соціальними явищами, що виникають в ньому, процесами, які відбуваються в соціальному середовищі, на думку І. М. Слепенкова та Ю. П. Аверіна, – це об'єктивна закономірність і необхідна умова розкриття можливостей його прогресу [3, с. 3]. Управляти ж окремою людиною і управляти цілим суспільством зовсім не одне й те саме, тому що суспільство має особливість, яка полягає в наявності в ньому суспільних відносин. Суспільні відносини – це явище, яке виступає однією з передумов будь-якого людського існування, будь-якої історії. М. М. Перфільєв описує їх так: «...Суспільні відносини існують як система, як явище, що виникає на основі об'єктивних законів розвитку суспільства, при певних умовах, які уявляють собою продукт попереднього суспільного розвитку з однією сторони; з іншої, складові суспільних відносин відносно самостійні, по-різному проявляють систему і співвідносяться один з одним» [4, с. 22]. Суспільні явища, в тому числі, і суспільні відносини виникають в результаті взаємодії декількох передумов: людини; природи, що виступає у формі матеріальних умов життя індивідів; спілкування, спільності або діяльності індивідів, пов'язаної з задоволенням необхідних потреб; виробництва, передусім необхідних для життя засобів [4, с. 25-26]. Суспільні особливості людини формуються, передаються від покоління до покоління тільки в суспільстві, за допомогою спілкування та праці людей. Велику роль в цьому процесі відіграє мова, особливістю якої є можливість заміни об'єкта або події на символи, що їх позначають. Суспільство визначає і виникнення та розвиток свідомості людини [4, с. 30-31]. Воно також формує суспільну програму розвитку людини, яка визначає становлення його суспільної сутності.

Суспільні відносини в цілому знаходяться під впливом декількох факторів:

- 1) стан виробничих сил;
- 2) обумовлені ними економічні відносини;
- 3) соціально-політичний лад, що виростає на даній економічній основі;
- 4) психіка суспільної людини, що формується частково безпосередньо економікою, частково соціально-політичним ладом;

різноманітні ідеології, що відображають в собі якості цієї психіки [3, с. 98].

Соціальне управління уявляє собою сукупність багатомірних за своїм якісним змістом управлінських відносин та видів діяльності, тобто взаємодій людей з приводу організації спільної життєдіяльності. В сфері управління виділяються відносини людей і спільностей один до одного як до суб'єктів спільної діяльності, відносини з приводу інтересів і потреб, положення, місця, ролі людини в суспільстві, в управлінському процесі тощо. Отже, термін «соціальне управління» в першу чергу означає управління соціальними відносинами.

І. М. Слепенков та Ю. П. Аверін вказували, що головним завданням управлінської теорії та практики є створення цілісної, ефективної, гнучкої демократичної системи управління [3, с. 3]. Соціальне управління, на їх думку, «це вплив на суспільство та його окремі ланки з метою їх упорядкування, збереження якісної специфіки, вдосконалення та розвитку» [3, с. 5]. Управління проявляє себе як внутрішня якість суспільства і витікає з його системної природи, суспільного характеру праці, процесу спілкування людьми в праці та житті, є результатом потреби обміну продуктами матеріальної та духовної діяльності. Крім того, воно забезпечує злагодженість, скоординованість, упорядкованість спільної роботи, встановлює принципи руху всього виробничого організму [3, с. 5]. Соціальне управління виступає як свідомо, планомірно організована, систематична взаємодія суб'єкта управління і об'єкта управління з метою його упорядкування, збереження якісної визначеності і розвитку. Для визначення об'єкту управління автори розглядають його з двох точок

зору. З елементарно-структурної точки зору – це люди, трудові колективи, територіальні, соціально-класові, етнічні та інші спільності. З точки зору функціональної об'єктом управління виступає діяльність, поведінка людини і соціальних груп в самому широкому розумінні слова. Соціальне управління впливає на ті суспільні відносини, що стосуються речей, засобів виробництва, а також організує соціальні дії, досягнення намічених цілей, спільних результатів. Суб'єкт управління – це організаційно оформлені спільності людей, управлінські органи, сформовані ними, керівний склад, наділений управлінськими функціями [3, с. 10].

Враховуючи все вищевикладене, можна визначити *об'єкт соціального управління* як управління людьми, їх спільностями, соціальними відносинами в різних сферах суспільства, направлене на їх гармонізацію та вдосконалення і тісно пов'язане зі змінами і корегуванням свідомості людей, їх цінностей та соціальних програм діяльності (ідеологій, менталітету, традицій і т. п.) головним чином орієнтованих на майбутнє. Дане визначення дозволяє розмежувати соціальне управління й управління взагалі. Останнє здійснюється для досягнення конкретних цілей, вирішення виробничих проблем і таке інше.

Другим кроком необхідним для прогресу філософії соціального управління є визначення її предмету. В цілому у філософії предмет це те, на що направлена думка, дія, або почуття. Предмет завжди знаходиться в рамках або межах об'єкту. Предмет дослідження – це той аспект проблеми, досліджуючи яку ми пізнаємо цілісний об'єкт, виділяємо його головні, найбільш суттєві ознаки. Визначивши предмет та об'єкт того чи іншого дослідження автор повинен дати їм всебічну характеристику в процесі наукової роботи, в такій спосіб, щоб він був цілісним та завершеним. Визначення предмету соціального управління неможливе без аналізу поняття «соціальне». Дане поняття широко вживається не тільки соціологами, філософами та представниками інших наукових напрямків, воно міцно увійшло до лексики політиків, суспільних діячів, журналістів і т. д. Однак розповсюджене сьогодні розуміння соціального далеке від соціальної філософії. Вона розглядає соціальні інститути як певну сукупність закладів та установ, що відповідає структурі суспільства; сукупність соціальних умов та культурних зразків, які визначають стійкі форми соціальної поведінки та діяльності; систему поведінки згідно з цими нормами.

Дослідження категорії «соціальне» відноситься до числа фундаментальних проблем соціальної філософії, тому що соціальна реальність виступає в якості основного об'єкта дослідження для всіх соціальних наук. Осмислення даної категорії важливе також і в тому сенсі, що спостерігається криза теоретико-методологічного базису багатьох інших категорій у філософії та інших соціальних науках. Методологічна установка, згідно до якої соціальне розглядали у зв'язку з природничими науками поступово відходить у минуле. Більшість сучасних філософів розглядає соціальне не тільки як об'єктивну даність, що обумовлює індивідуальну свідомість і поведінку, а й реальність, що певним чином інтерпретується людьми. Однак при цьому інтерпретуючі концепції та теорії не можуть не визнавати об'єктивної ролі соціальних інститутів та систем.

Сьогодні посилюються тенденції до заміни деяких традиційних соціально-філософських понять на більш «модні», значною мірою соціологізовані західні варіанти. Таке положення справ свідчить про те, що поняття «суспільне», «соціальне», «соціум» та інші залишаються досі невизначеними у філософії. Особливою гостроти набула дискусія, пов'язана з розмежуванням соціальної філософії та соціології. Соціальна філософія з одного боку є джерелом соціології, але це не означає її автоматичного девальювання. Специфіка суто соціологічних досліджень виходить за рамки суто філософського аналізу. Особливість ситуації полягає зокрема в тому, що у радянській філософській літературі соціологія та філософія повністю розмежувалися, в той час як на Заході соціологія охоплювала набагато більше коло проблем. Соціально-філософські ідеї та соціологічні теорії співіснують і органічно переплітаються. В цілому соціальна філософія в останній час опинилась в глибокому затінку, який на неї відкидає соціологія, що досить швидко просувається в практичному і в теоретичному відношенні. Досить корисним є висновок Н. Лумана про те, що в різні історичні періоди розвитку людства різні науки виходять на перший план. Скажімо, в Давній Греції філософія фактично була метанаукою, в рамках якої розвивались більшість сучасних наук. В Новий час політика зробила громаду суспільством в цілому, але потім економіка узурпувала суспільство, витискаючи політичне в особливу нішу під назвою «державна». Саме в такий спосіб пояснювалось співвідношення «державного», «суспільного», «соціального» і «громадянського». Деякі вчені вказують на те, соціальну філософію можна розділити на вчення про загальне або онтологію і вчення про суспільний ідеал або належне. «Суспільне» як дух сумісності на відміну від «соціального» приводить до духовного виміру суспільства, адже суспільне буття співвідноситься з культурою, яке надає

суспільству духовності. Натомість «соціальне» витискається в сферу взаємодій між різними соціальними групами та суб'єктами [5, с. 74-75].

Необхідність «соціального» як особливого явища в житті суспільства полягає в складній організації самого суспільства як цілісного суб'єкта історичного процесу. Суспільство уявляє собою систему відносно самостійних елементів, кожен з яких реалізує цілісний життєвий процес. Елементи знаходяться між собою в постійній взаємодії. Будь-який індивід як суб'єкт життєдіяльності потребує історично визначених умов свого існування та відтворення, в цьому полягає основний життєвий інтерес індивіда як соціального суб'єкта. Сутність «соціального» як феномену буття полягає в тому, що люди знаходяться в постійній взаємодії з приводу збереження свого положення в суспільстві, а також покращення власного становища. «Соціальне» – це сукупність тих якостей та особливостей суспільних відношень, що інтегруються індивідами та спільностями в процесу спільної діяльності, взаємодії в конкретних умовах. Особливості «соціального» можуть проявлятися у відношенні один до одного, до свого положення в суспільстві, до явищ та процесів суспільного життя. Будь-яка система суспільних відносин – економіка, політика і т. д. торкається відносин людей між собою та відносин з суспільством має свій соціальний аспект. Отже, суспільство має складну структурно-функціональну організацію, в якій всі суб'єкти взаємодіють один з одним. Соціальне явище або процес виникають тоді, коли поведінка хоча б одного індивіда відчуває на собі вплив іншого індивіда або групи незалежно від їх фізичної присутності. «Соціальне» пов'язане також і з тим, що індивіди займають різні місця та ролі в конкретних суспільних структурах, а це проявляється у різному відношенні до процесів та явищ суспільного життя.

Слід також пам'ятати, що змістовне наповнення категорії «соціального» невідривне від контексту, соціальної позиції того, чи іншого дослідника, або й цілої школи. Значення даного поняття змінюється в залежності від теоретичних, чи методологічних орієнтацій вчених. Крім того, розвиток уявлень про соціальне характеризує рівень розвитку самої соціальної філософії як узагальненої форми теоретичного вираження соціального. Дослідження природи соціального має і практичний сенс. Останні роки на всіх рівнях управлінської системи загострився інтерес до переосмислення категорій пов'язаних із «соціальним» в першу чергу це стосується соціального управління, державного управління та інших. В той же час у категорії «соціального» є й свої радикальні противники. Наприклад, Ф. А. Хайек виступає проти застосування понять «соціальне», вважаючи, що воно пов'язані з впровадженням та функціонуванням соціалізму, як ідеологічної доктрини. Натомість він вважає доцільним замінити його словом «колективне», тоді при співвіднесенні цих понять виявляється, що «соціальне» – це лише один з багатьох можливих варіантів «колективного» [6, с. 57]. Однак, можна відмітити, що аргументи Ф. А. Хайек більш актуальні для західної філософії та політології, так як вітчизняні філософи не схильні перебільшувати ідеологічне забарвлення терміна «соціальне».

В самому загальному вигляді можна виділити декілька підходів до розуміння «соціального». Перша позиція характеризує «соціальне» як надприродне, надорганічне існування людини, що піднялася у своєму розвитку на рівень духовного та культурного життя. Для другої позиції характерне розуміння соціального як синоніму суспільного тобто способу суспільної діяльності або організації людських відносин в процесі виробництва, обміну тощо. Вчені, що підтримують третю позицію, пояснюють соціальне як соціетальне тобто поняття, що слугує для позначення сукупності відношень між людьми як представниками різних груп та спільностей (етносів, класів і т. п.), які виникають в різних сферах діяльності. Четверта позиція перетворює соціальне у збиральне поняття, що позначає сферу державного або недержавного забезпечення умов праці та життя людей, а також регулювання відносин між ними з приводу задоволення їх потреб у захисті їх права на гідне життя, яке реалізується в соціальній сфері суспільства, соціальному забезпеченні тощо. Наукове поняття соціального співпадає з першими трьома значеннями, які в більшості випадків зараховуються до змісту соціального. Остання, тобто четверта концепція ілюструє вузький зміст розуміння соціального, який в основному характерний для широких верств населення. Категорія «соціальне» в значенні суспільне співпадає з ним по об'єму і змісту. В цьому випадку воно позначає все, що відбувається в суспільстві на відміну від того, що відбувається в природі, тобто акцентує на специфіці суспільного по відношенню до природного, біологічного. Існує й дещо особлива позиція, коли соціальне розглядають як протилежне індивідуальному. У цьому випадку воно позначає лише те, що відноситься до соціальних груп, або до всього суспільства на відміну від того, що стосується індивідуальних якостей окремої людини. В соціальній філософії поняття «соціальне» застосовується як в широкому, так і у вузькому сенсі. Іншими словами воно може торкатися всіх процесів, що

відбуваються в суспільстві, в тому числі в його соціальній сфері, а може стосуватись лише тих явищ, які відбивають її специфіку. Сама соціальна сфера розглядається в її взаємодії з іншими сферами суспільного життя.

В цілому предметом соціальної філософії виступає суспільство взяте у взаємодії всіх його сторін, тобто як цілісна суспільна система, а також закони його функціонування та розвитку. Це означає, що соціальна філософія розглядає та пояснює різні явища та процеси на макрорівні. Увага соціальної філософії концентрується на практичній діяльності людей та їх суспільних відносинах. Цей напрям філософської думки тяжіє у дослідженні соціального до контексту його внутрішніх зв'язків між компонентами та різними сторонами цього явища. Д. Ф. Терін вказує, що дослідження соціального за допомогою дихотомічного аналізу може бути досить продуктивним, так як бінарні опозиції дають можливість визначити ті сторони явищ, які їх об'єднують і роз'єднують. Виникнення розвинутих суспільств, на думку цього вченого, ознаменувалося появою першої дихотомії «цивілізація-варварство» [7, с. 56-57]. Найбільш часто виділяють такі дихотомії: соціальне – природне, соціальне – біологічне, соціальне – індивідуальне, соціальне – культурне, соціальне – технічне, соціальне – асоціальне, соціальне – соціетальне, соціальне – економічне, соціальне – політичне, соціальне – духовне.

Термін «соціальне» пройшов тривалу генезу від початку свого виникнення. О. Конт пов'язував його з єдністю всього людства, або якоїсь частини людей об'єднаних ідеєю спільної згоди. Він уявляв собі суспільство як органічну систему, породжену необхідністю встановлення порядку, як систему, що складається з багатьох підсистем. Постійно зростаючий вплив в суспільстві одних поколінь на інші для О. Конта є виявом «соціального», так само як і соціальної трансформації, які неможливо вивести з фізичних законів. «Соціальне» є тією силою, яка обмежує вплив цих законів на суспільство. До пізнання ж «соціального» необхідно йти через пізнання складного і колективного. Саме в колективі чисто біологічні якості індивіда затушовуються, а соціальні проявляються на повну силу [8, с. 91-92].

Г. Спенсер провів пряму аналогію між суспільством і організмом, однак він був свідомим і певних відмінностей. Скажімо, суспільство розвивається внаслідок соціальної еволюції, його ріст є одночасно і причиною і наслідком соціального прогресу, постійно накопичуються і ускладнюються над-органічні продукти, речові і духовні, що в свою чергу починають виступати впливовими факторами соціальних змін. Суспільство для цього вченого – це деяка сутність, яка утворена з розрізнених одиниць, що займають певне місце в його структурі. Так як якості суспільства, на думку Г. Спенсера, схожі з якостями живого тіла, то між частинами соціуму існують аналогічні відносини [9, с. 253]. Різні види відносин в суспільстві так скомбіновані, що уможливають один одного. Ця взаємодопомога призводить до взаємозалежності різних частин суспільства. Однак на відміну від тваринного організму, де органи тварини утворюють конкретне ціле, частини суспільства утворюють ціле, що не має конкретного цілого, тобто дискретне. Соціальний організм стає живим цілим за допомогою мови (емоційної та інтелектуальної), під її впливом утворюється взаємозалежність частин [9, с. 288]. Саме розуміння цієї взаємозалежності і взаємообумовленості і є для Г. Спенсера ключем для пояснення різноманітних соціальних феноменів, які він ретельно досліджує в своїх працях, основним змістом, який він вкладав в термін «соціальне».

Цікавим є розуміння «соціального» у Л. Уорда. Соціальна реальність для нього має особливість, так як характеризується наявністю у людей відчуттів та цілей. Вона виступає результатом дії соціальних сил, тобто психічних сил людей, що досягаються ними в колективному стані. Він пов'язує «соціальне» з розвитком людства, так як сутність соціального проявляється через закони, які впливають на суспільство. Осягнення цих законів є, на думку вченого, досить складним, але важливим завданням. Їх дослідження і осмислення принесе велику користь людству [10, с. 165].

Концепцію Т. Мертона відносять до структурно-функціональної моделі соціального. Він використовував для описання соціальної реальності поняття «культура», тобто спосіб визначення та реалізації цілей; соціальна структура – спосіб включення індивідів в суспільство; а також способи взаємодії, мережу соціальних відносин; соціальну ситуацію вибору альтернативних моделей поведінки і механізм зворотного зв'язку. Центральним поняттям виступала соціальна структура, кожен елемент якої ніс на собі функціональне навантаження. Т. Мертону належить також думка про те, що «соціальне» не є виключною якістю цілого суспільства, окремі групи можуть мати інші моделі «соціального», які подекуди протирічать домінуючим моделям, що може викликати різноманітні конфлікти в соціумі [11, с. 299].

Найбільш розповсюдженим та виваженим є підхід до соціального Н. Смелзера, який у своїй ґрунтовній праці «Соціологія» зробив спробу класифікувати основні концепції, що пояснювали

термін «соціальне». Головний висновок, до якого він дійшов, можна сформулювати так: ні один підхід (демографічний, соціально-груповий, психологічний, інтерактивний, культурологічний) не може бути позбавленим вад та однаково добре пояснювати всі прояви соціального [12].

Таким чином, розуміння феномена «соціальне» дає можливість відділити соціальне управління від інших видів управлінської діяльності. Соціальне – це спільне буття людей, воно включає в себе матеріальні та духовні процеси та явища, економічну, політичну сторони життя людей. Соціальне – це завжди результат взаємодії цілого комплексу факторів. Основним його суб'єктом виступає суспільна група або суспільство в цілому, хоча необхідно зазначити, що аналіз суб'єктів соціального управління має стати предметом окремого дослідження в майбутньому.

При всьому багатоманітті підходів до розуміння категорії «соціальне» все ж можна визначити одну спільну рису, яка їх об'єднує. Всі вони направлені на осмислення тієї чи іншої форми взаємодії між різними соціальними суб'єктами (індивідами, групами, класами тощо). Саме багатоманітність, різномірність і різновекторність взаємодій в суспільстві і викликає існування великої кількості підходів до осмислення «категорії» соціального. Тому й *предмет соціального управління* можна окреслити як управління багатовимірною системою соціальних взаємовпливів та взаємодій, яка формується під впливом поведінки людей та їх спільної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев П. В. Культура как объект социальной философии [Электронный ресурс] / П. В. Алексеев // Наука и образование. — Режим доступа до журн. : <http://articles.excelion.ru/science/filosofy/14055643.html>.
2. Швець Д. Є. Організаційна сутність соціального управління як суспільного феномену / Д. Є. Швець // Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право. — 2011. — № 1(9). — С. 93—98.
3. Слепенков И. М., Аверин Ю. П. Основы теории социального управления / И. М. Слепенков, Ю. П. Аверин. — М. : Высшая школа, 1990. — 302 с.
4. Перфильев М. Н. Общественные отношения. Методологические и социологические проблемы / Марат Николаевич Перфильев. — Ленинград : Наука, 1974. — 237 с.
5. Куліна О. С. «Суспільне» та «соціальне»: проблема визначення категорій / О. С. Куліна // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. — 2005. — № 73—75. — С. 149—152.
6. Хайек Ф. А. Дорога к рабству / Фридрих Август фон Хайек; [пер. с англ. М. Гнедовский]. — М. : Новое издательство, 2005. — 264 с.
7. Терин Д. Ф. Категория цивилизации и основная дихотомия социальной теории / Д. Ф. Терин // Мониторинг общественного мнения. — 2004 — № 1 (69). — С. 56—63.
8. История теоретической социологии : [в 4 т.] / [ответ. ред. и составитель Ю. Н. Давыдов]. — М. : Издательство «Канон+» ОИ «Реабилитация», 2002. — .— (Серия “Социологическая мысль”. Т. 1. — 2002. — 496 с.
9. Спенсер Г. Синтетическая философия (в сокращенном изложении Говарда Коллинза) / Герберт Спенсер; [пер. с англ. П. В. Мокиевского]. — К. : Ника—Центр, 1997. — 512 с.
10. Уорд Л. Ф. Очерки социологии / Лестер Франк Уорд; [пер. с англ. Е. И. Бошняк]. — М. : Книжный дом: «Либроком», 2009. — 248 с.
11. Мертон Р. К. Социальная структура и аномия / Р. К. Мертон // Социология преступности (Современные буржуазные теории). — М.: Прогресс, 1966. — С. 299—313.
12. Смелзер Н. Социология / Нейл Смерзер; [пер. с англ. редакции издательства «Феникс»]. — М. : Феникс, 1998. — 688 с.

Кавалеров А. И. – доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой философии и социологии Государственного учреждения «Южно-украинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского».

УДК: 111.1

БЫТ В КОНТЕКСТЕ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО БЫТИЯ

Статья посвящена рассмотрению основных проблем человеческого бытия и особенностям бытовой жизнедеятельности людей в контексте этого феномена.

Ключевые слова: *человеческое бытие, быт, удовлетворение потребностей, способ потребления, условия потребления.*

ПОБУТ В КОНТЕКСТІ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ

Стаття присвячена розгляду основних проблем людського буття та особливостям життєдіяльності людей в контексті цього феномена.

Ключові слова: *людське буття, побут, задоволення потреб, спосіб споживання, умови споживання.*

MODE OF LIFE IN THE CONTEXT OF HUMAN BEING

The article considers basic problems of human existence and characteristics of household livelihoods in the context of this phenomenon.

Key words: *human existence, mode of life, needs, the mode of consumption, the conditions of consumption.*

Способ удовлетворения личных потребностей определяет, как отмечалось ранее, уровень развития общества, дает ему характеристику изнутри, с глубины, затрагивает самые малоподвижные слои повседневной жизни людей. Как правильно отмечал ещё известный философ В. И. Куценко, понятие «способ» необходимо «для анализа структуры сложного объекта, для исследования взаимодействия содержания и формы. Способ – это существенный момент такого взаимодействия» [16]. Без того или иного способа потребления невозможна вообще характеристика бытовой жизнедеятельности людей. Способ потребления дает глубинную характеристику как социальных так и личных особенностей быта. К тому же именно личное потребление материальных и духовных благ способствует определению уровня культуры данного народа, класса, социальной группы и даже отдельного человека. Окружающий человека мир вещей и предметов используется им с большим или меньшим умением, что в определенной степени обусловлено производством данных предметов, вещей и вообще всех благ. Итак, производство определяет не только полезность вещей, но и способ их потребления, и тем самым оказывает влияние на развитие личности и, в конечном счете, всего общества.

В способе потребления как социальном феномене необходимо усматривать и эстетический момент. Ведь процесс удовлетворения потребностей — это не простое уничтожение или амортизация различных благ, но и средство воспитания личности, которая, исходя из своей сущности социального существа, стремится к улучшению, облагораживанию и украшению окружающей действительности и, в результате такой целенаправленной деятельности, самосовершенствуется.

Красота окружающей предметной среды воспитывает эстетические вкусы человека, потребность непосредственного участия в создании такого предметного мира, который сочетал бы в себе и техническую целесообразность, и красоту. Способ потребления является, в определенной мере, результатом целенаправленной производственной деятельности человека. В процессе индивидуальной и общественной жизни, познавая социальное назначение вещей и предметов, человек имеет возможность овладеть соответствующим способом удовлетворения своих многообразных

потребностей. Поэтому, наряду со способом производства необходимых для жизни людей средств, существует способ их потребления как необходимое условие производственной деятельности человека. Он характеризуется конкретным видом потребления необходимых для жизни человека средств (одежды, пищи, жилища, духовных благ), которое осуществляется в исторически определенных формах общественных отношений. Изменения в способе потребления происходят в зависимости от общественного развития, смены базиса и надстройки, всего общества. Это приводит